

IGRALIŠTE

13. septembra 1972. godine, pri povratku iz naše redovne šetnje, otac i ja otkrismo igralište. Teško je poverovati da ga nismo ranije primetili: ovalne betonske površine, gvozdene lavirinte, pesak. Skrenuli smo iz Primorske ulice u Vukovu odlučivši se, neočekivano, za zanemarenu prečicu koja je vodila do glavne aleje Gradskog parka. Tu smo ga nazreli kroz razredene listove: mamilo nas je, ali bojali smo se dece, zagnete u igru, te između topola i jasenova produžismo u pravcu kuće. Uostalom, nehotice smo ugledali vreme na zvoniku pravoslavne crkve, 18 i 22. Otac promrmlja nešto o sukobima na Bliskom istoku, kao da se izvinjava, i odmah ubrza korak. Televizijske novosti, učinilo mi se da je rekao, počinju u pola sedam. Iznad nas veče se obavilo rumenilom zalaska, oblaci su isticali svoje savršenstvo. Požurio sam da ga stignem. Noćas, rekoh mu, noćas sigurno neće biti kiše.

2.

Dan ranije, u utorak, majka se vratila iz Mataruške Banje. Prvi put posle tri nedelje otac je ustao na vreme, obrijao se i, blago namirisan, seo za sto na kojem su ga čekali: šolja žućnog čaja, jedno rovito jaje, kriška hleba i dve tablete saharina. Osluškiavao sam kako kašlje u kupatilu i šmrče: vidljivo srećan. Prolazio je kroz sobu na prstima, ubeden da spavam, i odmah se vraćao, napipavao zaboravljene naočare u zelenom polumraku spuštenih roletni. Otvarao sam oči i gledao mu leđa, povijena u mukotrpnom naporu ravnoteže: kako prolazi na prstima i ostavlja vrata pritvorena, strahujući zbog škripanja kvake, ali mu je glas i u kuhinji tih, skoro šapat. Zatim su se na mutnom staklu pojavljivali njihovi obrisi, ali sâm poljubac nije se čuo. Otac je odlazio, majka je ulazila i čistila kaljevu peć, ja sam ustajao, prislanjao lice uz okno: niko nije dolazio. Samo su papiri, ispunjeni obrasci, bili uredno naslagani u uglu sobe. Jednom rečju: tako je započinjao dan.

3.

Tih godina — otac je bio u sedmoj, ja u trećoj, majka u šestoj deceniji života — osetili smo potrebu da u sebi razvijemo ljubav prema tom nepouzdanom godišnjem dobu, prema jeseni. Otac je za vreme ručka rekao da je jesen najsličnija životu, smatrao je da moram da pišem o tome. Samo nekoliko rečenica, savetovao me je, uporedi je s čovekom. Pomeni vedrinu i natmurenost, nebo na kojem se, nalik ljudskom umu, sukobljavaju ideje oblaka, dok reka, krvotok, drhti od nemira i strasti pod nesigurnim zracima sunca.

Svašta, reče majka. Zar misliš da meni odgovara takvo vreme, ta smenjivanja letnjih vrućina i ledenih kiša?

Nisam tako mislio, odgovori otac, govorio sam o simbolima. Za mene je...

Reci mi nešto, prekinu ga majka: Dokle mogu ti zglobovi da izdrže? Koliko dugo?

Otac je ćutao, nije podizao pogled.

Ali budi iskren, opomenu ga majka.

Tako, reče otac. Ne bih voleo da govorim o tome, to nije moja struka. Možemo da konsultujemo reumatologa.

Mene interesuje tvoje mišljenje, reče majka.

Otac skinu naočare, protrlja oči. Desetak godina, reče. Pokušavao je da se nasmeši.

Najviše?

Recimo.

Majka uzdahnu, obrisa ruke o kecelju. Pogleda mene, moj tanjir, stavi slanik u sredinu stola. Hoćeš li još malo supe? upita oca.

Dobro, on reče, ali pola kašike.

Samo pola? začudi se majka. Već je ustajala, približavala se štednjaku, doticala kašiku, poklopac.

Može, iznenada se oglasi otac.

Molim?

Naspi celu, reče on, punu. I ne zaboravi rezance.

4.

(U stvari: to je bilo u vreme kada smo, iscrpljeni dugotrajnim prepirkama o istinitosti naših nekadašnjih šetnji, sada tako živih u mo-

jim pričama, doista počeli da šetamo, istina: ne sa određenim planom, nekom zamišljenom linijom koja je zahvatala centar grada i koja je postojala u mojim rukopisima, već: u nemarnim krugovima, nasumice odabranim putanjama koje su morale da ispune samo jedan uslov: da nas pre ili posle dovedu do kuće.)

5.

Prilazimo, smireni, Svetom grobu dok božansku tišinu razbijaju udarci kovača i tesara. Po uzvišenim skelama kreću se zidari, čestice prašine hvataju se u koštac sa zracima svetla. Nejasan kaluder otvara vratnice od izvijanog gvožđa, saginjemo se, Lucija ljubi kamen postolja. Kaluderove oči su crne, nezainteresovane. U molitvu koja dopire s njegovih usana, mogu lepo da vidim, zabijaju se dleta i čavli. Kada izvađim novčanicu od pet funti, njegovo Amen postaje glasnije: zadrhte kandila i zacvrče sveće.

Isus se pojavljuje u podne. Primetno je bleđ, mada odeven u čiste haljine; čelo mu je posuto sitnim, neravnim ožiljcima; na vratu, ispod levog uha, ima krupan mladež; mršav je. On pruža ruku, tanana šaka dotiče Lucijinu kosu: ona prosijava, zlatna, između njegovih očuvanih prstiju. Isus se saginje, celiva joj čelo, taj poljubac je neznatno duži i ona zatvara oči onako kako ih ponekad otvori za mene. Butine joj drhte, iz usana se povlači krv. Isus podiže dva prsta i odlazi, stupa čitavim stopalom. Turisti i hodočasnici nagrnju, te on zastaje, pozira. Pod bljeskom bliceva njegovo lice dobija rumeniju boju.

Mnogo kasnije, dok Lucija ćuti na kamenoj klupi, palim sveću za prijatelja. Kada primeti da plačem, sveštenik me blagosilja i ucrtava u vazduh, odmah iznad mene, glomazni krst od maslinovog drveta. Izdržim do porte, teturam, ostavljam ga kraj vrata. Napolju, po dnevnom svetlu, svaki krst je mnogo teži.

Nedaleko smo od Zida plača.

5 a.

Sve je to san, kaže otac, sve je to san.

Kod Radeckog zastanemo, osvrnemo se. Niko nas ne prati. Samo brodovi plove.

6.

Nekoliko dana posle sestrine svadbe majka je započela da razgovara sa stvarima. Ne znam kako smo to doznali (ko je to prvi video?): u svakom slučaju, kuća je opustela tek posle nekoliko nedelja. Na stolovima i u sobnim uglovima venule su neprirodne količine karanfila i žutih ruža, vrpce i listove složili smo iza balkonskih vrata u iščekivanju zime. Zatim su počele da pristižu fotografije: hladne, ukočene, uzaludne u nastojanju da odslikaju atmosferu, ljubav. S vremena na vreme iskrsnuli bi sestrini neravni zubi ili mladoženjino ogolelo teme. On, Pavle, bio je komunist, katolik, inženjer elektrotehnike, stipendista El Niš. Iznajmili su stan u našoj zgradi, i u prvi mah: nismo ih videli. Kasnije su njihovi dolasci učestali, postali duži; satima smo, svi zajedno, zurili u televizijski ekran. Gde je tu ljubav?, brinula se majka. U mojim godinama... Ćuti, govorio je otac, svako se uči za sebe. I ostajao je samo u potkošulji i gaćama od puplina, preširokim za njegove mršave, žilave noge koje su se završavale nenadnim dečjim stopalima. Broj 39.

7.

Tako su počele naše stvarne šetnje. Niko više nije bio siguran da li su se one odigravale i ranije, u prošlosti. Šta je, uostalom, prošlost? pitala je majka kada bi započele prepirke. Otac je uzbuđeno mahao svojim ratnim dnevnikom, vadio uvezane svežnjeve **Antwort-Postkarten**, celokupnu **Kriegsgefangenenpost**. To je istorija, odgovarala je majka, to ništa ne dokazuje. To je tragedija, suprotstavljao se otac, hod vremena.

Svemu ima vreme, smirivao ih je Ruben Rubenović, bivši trgovac štofovima. Još uvek se nismo privikli na trajnost sestrinog odlaska, te smo njegove posete primali s neskrivenom zahvalnošću. Svemu ima vreme: ratu i miru, plaču i smehu, sećanju i zaboravu. Imao je belu kosu, teške kapke i opuštenu donju usnu.

Reci joj, obraćao mu se otac, objasni joj, molim te.

Ne spominje se ono što je pre bilo, reče Ruben Rubenović, jer nema ništa novo pod suncem. Što je bilo, to će biti.

Tako je, reče majka i zapljeska.

Na čijoj si ti strani?, upita ga otac.

Srce je pola proroka, smešio se trgovac i podizao kažiprst: Ja ne poričem tvoje juče — ono postoji, kao što postoji tvoje danas, koje je tvoja budućnost.

Eto ti, obrati se otac majci.
Sutra je tajna, rekoh za sebe.
Knjiga propovednika, započe Ruben Rubenović...
S tim se ne slažem a priori, otac odmahnu rukom.
Što si ti čudan čovek, iznenadila se majka.
U tužnim očima Rubena Rubenovića zaigra osmeh: Sve biva svima jednako, reče on.

Govorimo o verodostojnosti nekadašnjih šetnji, uzbudio se otac. Kakve veze postoje između sumnje u istinitost nekog događaja i biblijske Knjige propovednika?

Zato što će se svako delo izneti na sud i doznati svaka tajna.

Otac se zagleda u Rubena Rubenovića. Nameravao je da govori, ali je ćutao, krivio usne.

Dakle?, upita majka.

Nismo šetali, priznao je otac.

A njegove priče?

Njegove priče? Čije?

Da budem iskren, reče stari trgovac, meni se čini da sam vas nekad sretao na obali i u blizini groblja. Dečak je upravo počinjao da raste. Sećam se kako je bio nezgrapnan u tvojoj blizini.

Nosio sam njegov maslinastozelen sako, rekoh.

Iz Italije, zagrcnu se otac.

Majka nas iznenadeno pogleda: Znači, šetali ste se?

Nismo odgovarali. Ruben Rubenović se izvini, reče da mora da ide, i dohvati svoj crni šešir širokog oboda. Otac se nespreno rukova s njim, majka takođe, mene pomilova po glavi uskim, suvim dlanom. Kaput mu je bio pohaban, pri krajevima dubokih džepova belela se njegova unutrašnjost. Zastao je pred vratima, visok, pogrbljen. Nekada smo razgovarali o mudrosti, on reče, i onda sam potpuno zaboravio ovo da vam kažem. Nakašljao se, premestio štap iz jedne u drugu ruku:

Kod mudrih, srce je na desnoj strani.

8.

Bilo nam je potrebno više od tri nedelje da se odlučimo. Poduzeli smo, prvo, sva moguća istraživanja. Premerili smo vreme, prostor, staze, učestalost dolaska. Uočili smo ljubavnike koji su se, pod zvezdanim nebom, penjali na sam vrh žičane rakete. Obratili smo pažnju na prosjaka koji je svakog jutra dremao u ljuljašci. Nisu nam smetale ni veverice, razigrane na ovalnoj betonskoj ploči. Došli smo, tako, 5. oktobra u 23 i 15. Ja sam napravio nevesht zamak u pesku; otac se provlačio kroz pravougaone lavirinte. Desetak minuta proveli smo zajedno iznad sveta, na uzvišenoj drvenoj platformi. Otac se malo ljuljao a zatim smo prišli klackalici. Pod bledom svetlošću meseca, crkveni zvonik je pokazivao 23 i 42. Nisam više siguran ko je prvi ubrao ritam zamaha. Nekad me u snu zaboje butine od snage odraza; drugi put vidim pocrvenelo lice mog oca, čujem njegov glasan urlik, naočari klize sa povijenog nosa, on se odvaja sa drugog kraja poluge i lagano, podižući ruke i zabacujući glavu, uzleće u noć, u kosmos. Ja trčim, dišem, budim se, zatičem sebe u ludoj trci po zemunskim ulicama, dok moj otac zastaje, spušta se na Mesec kao neka moćna mašina, i odmah leže, tone u san. U dnu betonskog oslonca razbijena stakla njegovih naočara (dioptrije —1,75 i —2,25) odslikavaju neobičniju sliku sveta, gde se, bez reda i svrhe, smenjuju prirodne i veštačke katastrofe: zemljotresi, devalvacija, ratovi i starost, kojima se mi nikada nismo uspeli da suprotstavimo. Do tada, moj otac je već uspeo da pronađe novi »Ghetaldus«, novi rožnati ram, i stoji tako, ne: usamljen, već: izdvojen, u sredini glavne ulice, a sa obe strane, između redova obnovljenih kuća, sve brže i brže se udaljavaju sočiva kamere, to on nestaje, tone u žiži beskonačnog, gubi se ispod masivnih slova čije je značenje nedvosmisleno, kao i njihova crna boja:

THE END

9.

Ali, to nije pravi kraj; dapače. Mi smo suočeni sa obiljem sasvim novih slika, ispunjeni smo polutonovima još nenapisane muzike. Predajemo se, uz nejasni osmeh, umirujućem dodiru naleta asocijacija. Oslušujemo vreme.

Jer putevi bekstva su mnogobrojni i nepotpuno istraženi.

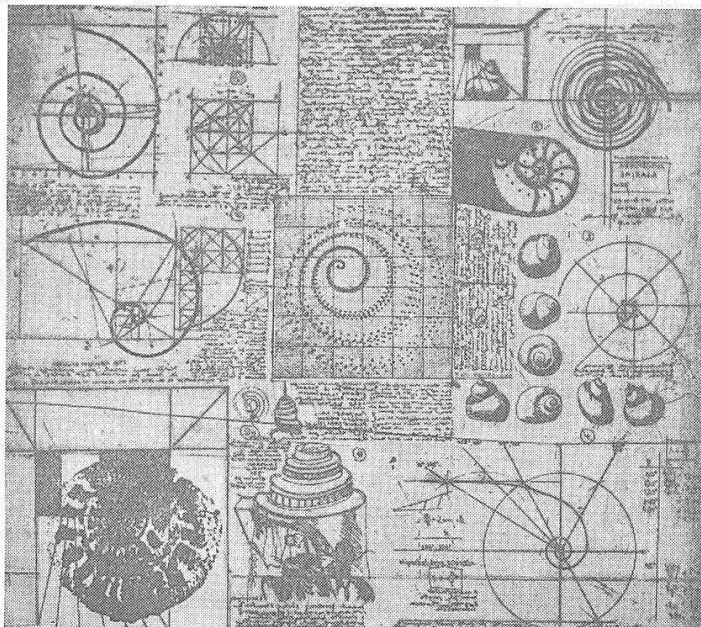
Kao ona Lucijina rečenica izgovorena između drvoreda lipa, pred kojom su nestali zabrani, zone ograničenog kretanja, i ukazale se neispitane površine, talasasti svetovi, dimenzije dimenzija.

— Osećam klaustrofobiju na Zemlji, rekla je Lucija.

I legosmo na leđa. U travu. Da gledamo zvezde.

krstivoje ilić

nestani najzad

bogdan borčić

NESTANI NAJZAD

Sve je u premnogom. I sve novim slutnjama diše. Ostavljen grozd na grani polako se preobražava u jesen. A ovi dani bivaju jednom bića. Kad podeš, stani

pod trem nebesa: sa zvezda grlice mlade objasniče ti svaki bol. Niko te tražiti neće do kraja doba. Do vetrova u kojim skladne borave žene. Tek onda, premetni se u veće

čulo. O, to su promene. (Nepoznati oblici tela!) Ali vani, pre oslobođenog sna, zaista premnogo disanja ima. Tako prihvati kob što te sa bogom porede, i nestani najzad niz ova prostranstva vrela.

ORFEJEVO ČUTANJE

Kao predivni slavuj kad se brani od arije nebesa Pa u zatvorenom uhu zvezde obnavlja mir večni za nas, tako i Orfej čutanjem uzvikuje — je s a m mrtvav! O, neka se noć preokrene u tamne reči.

Njegov izlazak niko nije umeo da opeva. Jer frula beše blaga. Ipak, predeli se prisno vezaše za zveri koje još pamte božanski glas onog što u otvorena čula ženki usadi drhtanje puno greha, pa se, u razbludnoj meri,

odražava na svet kojim hode. Za mirni ulazak njihovih senki u pesmu, nije dovoljna zagonetnost vode nad kojom pamte zaostali lik. O, tu se ljubavi znak zaista odmerava. Tako su nam, iznenada, prošlosti srodne.

Ali njega ne muči iskustvo dalekih doba. Ni kiše koje pamte bolne časove sveta. Plakanje mu je suzdržan dar (Čudno, za druge to je nagon kojim i drveće uzajamno diše i tako obnavlja tišinu, dok se ne probude ptica i tvar!).

I on ne kudi svet. Odsustvo pesme čini da mu gluva bude noć iza života. Tamo, svi ćemo sresti stvarni glas mrtvih pevača. (O, i svoj osećam napor!) A kad se surva u ponor poslednja reč, nailazi čutanja bolni čas.